

Ներքին 10 րոպիս և 5 տարվանը
և 7 ամսվանը 6 րոպիս
Ներքին համարները ՍՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Ի ֆիլիալում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցեն՝ Тифлис, редакция „Мшакъ“
Сергиевская ул., № 5.
Tiflis, Redaction „Mschak“

Խմբագրատան տեղի ֆոն № 2-58.

ՄՇԱԿ

Խմբագրությունը քաղ. և առևտրական 10-2
(բացի կիրակի և տոն օրերից):

Յաղարարությունը ընդունվում է ամեն լիցիտով

Յաղարարությունների համար վճարում են
խոսքանշիւր տողատեղին 20 կոպեկ.

Տպարանի տեղի ֆոն № 67.

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
ԵՐԿՈՒՆԱԲԻ, ՅՈՒՆԻՎԱՐԻ 21-ԻՆ

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԵ
ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԵ
Կը ներկայացնեն—երկրորդ անգամ, նոր պիես ՇԱՆՔԻ
ԱՐԺԱՆԱՑԱՄ ԺԻՒՐԻՒՄ ՄՐՑԱՆԱԿԻ

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Դրամա 4 արար. և 12 պատկերով:
Մանակցում է ամբողջ խումբը:
Սկիզբը երեկոյան 8 ժամ 8-ին—վերջը ժամը 12-ին:

Տեղերի գները պակասեցված են:

ԱՅԻ. Ա. ԱՐՄԵՆԱՆԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԵ
28-ին Յունիվարի 21-ի համար առնված տոմսակները պահում են իրանց օրը լուծվա-
րի 28-ի համար:

Բեմադրող՝ Ա. ԱՐՄԵՆԱՆԻ
Վարչություն հերթագահ անդամներ՝ Գ. Կաֆանյան, Բ. Տեր-Սարգսյան
40. 2 2

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, յունիվարի 20-ին, թիֆլիսի Վանքի տաճար եկեղեցում, պատարագից յե-
տոյ, ժամը 12-ին, կը կատարվի ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ յայտնի գործիչ, ուսուցիչ և
«ՄԵՂՈՒ ՀԱՅՈՍՏԱՆ» լրագրի խմբագիր

ՊԵՏՐՈՍ ՍԻՄԻՕՆԵԱՆԻ
ժաման. երկրորդ տարեգրքի արկթով և տեղի կունենայ յուրաքանչիւր բացումը:
45. 2-2

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՆՆԻՔԻՍ
Կիրակի, յունիվարի 20-ին, կը կայանայ

ՀԱՄԵՐԳ

Ա. ՊԵՏԵՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՅՏԱՐԱՐԱՆ ԿՈՆՍԵՐՎԱՏՈՐԱՏԻ ՊՐՈԳՆՍՏՈՐ
ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ

Սկիզբն է երեկոյան ժամը 8 1/2-ին:

Տոմսակները վաճառվում են պ. Սուրենյանի մոտից, խանութում,
իսկ համարի օրը՝ առ. Ժ. 10-2-ր և եր. Ժ. 6-ից զանիճի մոտից ժամը
ՄԱՆԱՐԱՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՅԻՇԱՆԵՐՈՒՄ ԵՒ ՊՐՈԳՐԱՄՆԵՐՈՒՄ:
9. 5-5

ԹԻՖԼԻՍԻ ՓՈԽ. ՎԱՐԿԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Նամակված է անկասկածաբար անկասկած:
Սյո-մուրադյանի գրքերը և յատուկ ընթացիկ հայերի համար, անարժ Կարգերով ապահովված 61/2%
Պատկան բանկի կողմից ընդունվող տոկոսները թղթերի գրառակներով արված գումարների համար 61/2%
Տոկոսները այլ թղթերի գրառակներով արված գումարների համար 61/2%
Ցածուկ ընթացիկ հայերի համար տոկոսները թղթերով ապահովված 70%
Առևտրական մուրհակների դիմով 70%
(առ.) 43. 1-1

Ժ. ՄԱՐԿՈՍ Փորձակեր ծխել „ԱՆԻ“

15 հատը 25 հատը
6 կոպեկ: 10 կոպեկ:

Օճախոտա- Օճախոտա-
գործարան գործարան
„ՄԻՐ“ „ՄԻՐ“
(Կ. Կ. Ու.) առ. 936. 50-16

Պանակները անկասկածաբար
ԱՄԵՆ ՏԵՂ:

Դրակալ-Գեղարդուական
Սպյոն

ԴՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐԴԱԿԱՆ ՍՄԱՐՏԻ ԸՆԹԵՐ-
ցարանի մուտքը ամեն օր առ. 11 ժամից
մինչև երեկ. 6 ժամը առաւ և արուեստա-
գէտների, գրագետների, գեղարդների,
լրագրողների և ճարտարապետների
ու նրանց ընտանիքների համար: Սպյոնը
են և մշտական այցելուներ հերթական յօւր-
նիստերին ու հանգչներին:

Բացի այն անձերից, որոնք արուեստի,
լրագրության ու գրականության հետ ան-
միջական առնչություն ունեն, ԴՐԱԿԱՆ-ԳԵ-
ղԱՐԴԱԿԱՆ ՍՄԱՐՏԻ կարող են յաճախել
նաև «Ճարտար» բաժանորդները:

Այսու հրաշքով են այցելուները այ-
սուհանա ՍՄԱՐՏԻ երկրորդ հարկին յաճախելու
վերջին իրանց հետ և հրաշքաբանները
որ ստացել են սեզոնի սկզբին, և մասնիկ
ցույց տալ աղանաղություն: Նրանք, որոնք
հրաշքաբան չունեն, խնդրում են անա-
նայա առ. 31. 3-3

ԿԵՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՎԵՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՍՆԱԽՈՐ
ՀԻՄՆԱԴԱՆՈՑ

Բորժեղվակայ 13, տեղի ֆոն 4-21.

Շտաբներին թէ կանգնել և թէ ճեմարան, նոյն-
պես և վերադարձնել կարելի ունեցող մնալով
(stationary) հրանքներ (բացի փորակի և հողիկի
հրանքներից), վարորդը զգուշացնում է:
Հրանքներին կանգնել, ճեմարան և մանկական
հրանքներին ունեցող կրթիկի հրանքներին, ամեն
օր՝ ցեր. ժամը 11-ից մինչև 12-ը:

Հրանքներին արգել. Մ. Ս. Սարգսյանի կողմից
վերաբեր. կարելի ունեցող հրանքներին, վարորդը
զգուշացնում է: Երկրորդին և հրանքներին օրը
ցեր. ժամը 1-2-ը:

Հիանալիների թմրիկները
Ա. Ա. Յարուբյան, Մ. Ս. Վանքիզյան,
Ս. Ա. Ջալալյան, Ս. Գ. Նալբանդյան,
Ս. Ա. Նալբանդյան, Գ. Ս. Տեր-Ներ-
սեյան, Ս. Զ. Ուրիկյան, Ա. Ր. Փիլի-
սոփ, Ս. Պ. Շահաբադյան: Կանգնությունը՝ պրո-
ֆեսոր Մ. Ս. Սարգսյան:
(Կ. Կ.) առ. 279. 160-24

Բ. Ժ. Կ. Ա. Պ. Ս. Տ.
Մ. Ի. ՄՈՒՐԱԴՈՒՆ
Օգնական Prof. Posner-ի

Ընդունում է միջառական (վերական) և
հիմնական դասեր իր խորհրդակցական
կարգի և պրոֆ. Պոսների կրթիկի մեջ:
Ճախել և նաև խորհրդներ միա մաս-
նագիտությունների վերաբերյալ:
Հասցեն՝ D-r Muradoff Berlin, Johan-
nisstr. 15 (an der Friedrichstrasse). Telefon
am Norden 113-19.
(Կ.) առ. 830. 0-7

Բ. Ժ. Կ.
ՇՈՒՆԱՆԿ ՆԱԲԱԹԵԱՆ

Ընդունում է հիմնական կամային և մաս-
նագիտական դասեր ամեն օր, բացի
կիրակի օրերից, երեկ. ժամը 5-6-ը:
Հասցեն՝ Բորժեղվակայ № 1.
առ. (Կ. Կ.) 4. 100-7

ԿՈՎԿԱՍՏԱՆ
ՀԱՆՔԱՅԻՆ ԶՐԵՐ
„ՆԱՐԶԱՆ“ | „ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԻ № 20.“

ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ (աղի-աղակալ) № 4, 4 Կոր, 6, 17, 18, 18 Էրվ. 2, 19, ԲԱՏԱԼԻՆՍԵԱՆ
(անփութությունը լուծողական): ՍՄԻՐՆՈՎԵԱՆ-ԵՐԿԱՐՍԻՆ (պարունակում է միջոց): ԷՍՍԵՆ-
ՏՈՒԿԵԱՆ ԼԵՊԵՇԿԱՆԵՐ (վերացում է տալը): ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ ԱՂ (փութությունը է
№ 17 շրին):

ՋԵՐԵՐԻ ԵՒ ՄԹԵՐԲԵՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՆԱՐԻ—ТИФИСЬ, Михайловская ул., д. Зубарева.
Դիմար պահանջը վարչության կից՝ Պետագործություն Պրեյս-կուրանները ձգի:
(Կ.) առ. 224. 39-36

Դիմար՝ Пятигорск, Управление водъ.

Բ. ՄԱԿԻՆ-ՆՈՐԱՐԵԱՆ
Երեկոյան և երեկոյան հիմնական դասերին
առանձնապես թուրքի
Թուրքախոս թղթերի խմբագրությունը և պնդվածությունը:
Ընդունելությունը ՆՈՐ ԲԱՆԴԱՐԱՆՈՒՄ
(առևտրական 12-1 ժ.)
Ամեն օր՝ երեկոյան 5-7 ժ.
Սյուրիակ, Բորժեղվակայ 10 (Լեռնաժողովի
հիմնական դիմար):
(Կ. Կ. Կ.) առ. 746. 100-45

Գ. Գ. ՄԵՅՐԱՔԵԱՆՑ
Երեկոյան հիմնական դասերին
առանձնապես կրթի, ԹՈՓՈՑԻ և արտի-
ստական նաև տարբերություններով, ԲՈՒԹԻ պրեյս-
պատկերով և էլեկտրականությամբ:
Ընդունելությունը ամեն օր, ՆՈՐ ԲԱՆԴԱՐԱՆՈՒՄ
առևտրական ժամը 9-12-ը և երեկոյան ժամը 5-7-ը:
Սյուրիակ, Բորժեղվակայ 10 (Լեռնաժողովի
հիմնական դիմար):
(առ.) առ. 699. 100-96

Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Երեկոյան և երեկոյան հիմնական դասերին
հիմնական դասերին:
Պրոֆ. Mathieu-ի մասնագիտական կրթի-
կային—Պրեյսից:
(առևտ. Ժ. 9-11-ը
Ընդունելությունը (Երեկ. Ժ. 5-7-ը)
Միխայլովիկ պր. 86, տեղի ֆ. № 578.
(Կ. Կ. Կ.) առ. 179. 100-81

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳԻ ՎԻՃԱԿԸ
II

Արտասահմանական մասնակցի և այն-
տեղից թարգմանաբար Ռուսաստանի
մասնակցի մեջ երեկոյան լուրերը, որ իբր
թէ հայերը զնում են թիւրքապալա-
կան աւտոնոմիայի առաջարկ հրապա-
րակի վրա:

Կարևոր են համարում որոշակի
յայտնել, թէ հայերի կողմից այդպիսի
առաջարկ, իբրև հանրային արտա-
գրություն և ցանկություն արտայայ-
տություն, չէ եղել մինչև այժմ:

Դա կարևոր է ընդգծել թիւրքա-
պալականների առաջին անգամ համար:
Անուշառ, հայկական նահանգների
բարեկարգման ծրագրերին մեջ կարող
էին լինել նմաններ թէ թիւրքական
բարեկարգություններ մայրաքաղաք օրէնքի
նման, թէ լիբանանյան ինքնավարու-
թեան, թէ լուսնիական արտոնու-
թեան, թէ երազական միացեալ
վերահսկողութեան, թէ առևտրական հո-
վանաւորութեան և թէ թիւրքապալա-
կան աւտոնոմիայի, Այս, կարող էին
լինել զանազան տեսակ ենթադրու-
թիւններ:

Կարող էր լինել և քաղաքական աւ-
տոնոմիայի առաջարկ բայց իրական
և իրականորէն այն է, որ այդպիսի ա-
ռաջարկ չը կայ:

Հայութեան ընդհանրությունը այդ-
պիսի առաջարկով հանդէս չէ գալիս
քաղաքագիտական աշխարհի առաջ:

Եւ ուրեմն, այդ առաջարկ պէտք է
հաշիւ չառնել, իբրև ենթակալութեան
ոյժ և գոյութեան չափանշող մի խնդիր:
Կենսաբան Կաթողիկոսը գծադրել է
կենսագր., գոյել և կուլտուրական զար-
գացման ապահովութեան խնդիր և դիմել
է առևտրական կառավարութեանը, խնդրելով
որ առ վերջին իր վրա նախաձեռնու-
թիւն այդ գործում, որտեղ պարտա-
ւորութիւններ են յանձն առել և միւս
երազակայան մեծ պետութիւնները:

Պաշտօնական միայն այդ դիմումը
կայ հրապարակի վրա: Դրանից դուրս
պաշտօնական քայլեր չեն արված:

Կենսաբանի կողմից միևնույն ժամա-
նակ նշանակված է մի պատգամաւո-
րութիւն Պարիզում Պոլսու Նուպար-
բաշիյի նախագահութեամբ: Այն ա-
մենը, ինչ որ կը մշակի այդ պատ-
գամաւորութիւնը, պէտք է ներկա-
յացվի Կենսաբան Կաթողիկոսին, և ըն-
թացք կը ստանայ, երբ նա կը գրա-
ւի Կենսաբանի հաւանութիւնը: Մի-
նչ և այժմ այդ պատգամաւորութիւնը
զեւ պաշտօնական դիմումներ չէ արել
ոչ մի պետութեան և զբաղված է նա-
խապարտաւորական գործունէութեամբ:

Մեզ կարող են հարց տալ, թէ ի՞նչ
նշանակութիւն ունեն զանազան ան-
ձերի և խմբերի կայացրած խոր-
հրակցութիւնները և արած որո-
շումները թէ արտասահմանում և
թէ Ռուսաստանում:

Պատասխանը պարզ է. նրանք մաս-
նաւոր ընտանոթութիւն ունեն և ուրեմն
հանրային կամ պաշտօնական դեր խա-
ղալ չեն կարող: Որքան էլ նրանք ա-
ռանձին-առանձին դէպքերում լինեն
խոհական և լուրջ, այնու ամենայնիւ
նրանք զբղված են հայի հանրութեան
կողմից անելիք յայտնութիւնների գո-
րութիւնից:

Ով մշակել և խմբագրել է մի ծրա-
գիր, մի առաջարկ, մի խորհրդածու-
թիւն, թող ներդրութիւն յանձն առնի
ուղարկելու նրան Կենսաբան Կաթողի-
կոսին, որը միջոցներ է ձեռք առել
կենտրոնացնելու իր ձեռք բերած ծա-
րերի տեղեկութիւնները և հետամուտ
է, որ պիտի քայլեր չանվեն և բարի
արդիւնքների փութարեն աննպաստ հե-
տեւանքներ չը ստացվին:

Հայկական հարցի մեջ իր ներկայ
վիճակում մեծ դեր է խաղում թիւր-
քապալական զանազան և ջարդերից ա-
զատ մնալով խնդիրը: Այդ պատճառով
այնքան գրաւիչ և տպաւորիչ չեն լայն
խոստանքները և ընդարձակ ծրագրե-
րներ, որքան իրական արժէքը այն
բարեփոխութիւններին, որոնք կը ստաց-
վին:

Հայկական աւտոնոմիան, որքան էլ
նա ընդարձակ բովանդակութիւն ունե-
նայ, աւելի քան արժէք ունի, քան մի
աւելի փոքր, բայց հաստատ իրաւա-
կարգ, որը սակայն բոլորովին ապահով
լինէր ջարդերի և սարսափների ապա-
նախընթեքը: Եւ հասկանալի է, թէ ին-

չու մի Սան-Ստեֆանոյի ըստ երկու-
թիւն սահմանափակ դաշնագրի 16-րդ
յօդուածը աւելի կարևոր է և էական է,
քան առ երեսու ընդարձակ խմբագրու-
թեամբ կազմված 61-րդ յօդուածը
Բերլինի դաշնագրին:

Անկասկած՝ թիւրքապալանց իրանց
չափ մեծ կախում է ունենցել հայկա-
կան հարցի վիճակը: Թիւրքական չու-
նեցաւ բաւականաչափ պետական կո-
րով ջերմագին կերպով կապելու իր
հետ իր հայատակ հայերին: Եւ որքան
հեշտ էր այդ անել, Հայերը բոլոր
թիւրքապալականներից ամենամեծ ան-
նուէր գործողները կայան օսմանկան
սահմանադրութեան մեջ: Նրանք ան-
կեղծօրէն ձեռք գարկեցին աշխատելու
ընդհանուր պետութեան օգտին՝ իրեւ
քաղաքացիներ:

Եւ երկտարադ թիւրքերը զգացին,
որ յանձին հայ հայատակները նրանք
ունեն ուղղութիւն աշխարհի պետա-
կան կենսի վերածնութեան գործում:
Սակայն նրանք անգոր և անպատրաստ
հանդիսացան զնախադրելու հայ տարրի
այդ մեծ բարոյական աշխարհութիւնը:
Եւ թիւրքապալանց, որ պէտք է զգալ ի-
րան տեք իր երկրի, իր տան, ընտա-
նիքի, տնտեսութեան, տեսաւ իրան
խորթ զաւակի վիճակում, մոռացու-
թեան մասնակց՝ խոստանքներով լի
օսմանկան կայսրութեան մեջ:

Հայ տարրը երբեք չէ եղել թշնամի
իր դրացի ազգերին և պատրաստ է
եղել անելու ամեն օգնութիւն, որին
ինքը ձեռնհաս է: Թիւրքը, ջերմը,
առնորդ, եղբայր, յայր եղել են նրա
երկրացիները, որոնց հետ նա ամեն
չափով է ապրել և դրոշմը հանրային
օգտին համար: Բայց օսմանկան վար-
չական սխաւմը անկարող է հանդի-
սացել այդպիսի բարեկարգութիւններ
մայրենի, որ թիւրքապալատանք
զարգանայ և օգտաւէտ լինի ոչ միայն
հայերի, այլ և նրանց հետ միասին
ապրող ուրիշ ազգաբնակից տարրերի
հետ:

Հայկական հարցի հիմնական էու-
թիւնը այն բանի մեջ է, որ նա
զբիւր ջերմեցի, թիւրքին կամ մի ու-
րիշ ազգի ներկայացուցիչներին կուլ-
տուրայի բարեբնիքից, ոչ, նա ինքը
իր կողմից պատրաստ է աշխատել և
իր դրացիների կրթութեան ու զար-
գացման համար, բայց նա ամեն ի-
րաւամբ պահանջում է, որ իր դրա-
ցիները չը վրանդեն նրա կենսը,
գոյրը և կանոնաւոր զարգացումը:

Հայկական հարցի բաւարար լուծու-
մը բարեք է այն բոլոր տարրերի հա-
մար, որոնք արարում են հայերի հետ
միասին: Եւ հասկանալի է թէ ինչու
Հայը տեսնում է ապրել քաղաքակրթ-
եկրիւրների կենսելով և նուրբիլ կուլ-
տուրական գործունէութեան: Նա ներ-
կայումս անկարող է իրագործել իր
տենչանքները այն պատճառով, որ
վարենի ընդգրկելով առաջնորդող
տարրերը չեն գնահատում քաղաքա-
կրթութեան բարեբնիքը: Եւ ուրեմն
ամենաէական, ամենահերթական ան-
հրաժեշտութիւնը հրամայում է ստեղ-
ծել սպասաւոր կենսական պայման-
ներ, որպէս զի ամեն մի վարենու-
թիւն, բարբարոսութիւն և ֆանատի-
կոսութիւն զգալի են չքանակ, ազատ
և լայն ապագայից բանալով ապահով
կուլտուրական խաղաղ կենսելու համար:

Տուէք այդ հիմնական և էական
պայմանները, և թիւրքապալան չորհրա-
կալ կը լինի լիովին:

Ա. Գալանթար

ՎԵՐԶԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

18 յունիվարի

ՎԵՂՆԱ. — Պետական պարտաւորու-
թեան միջնորդը յայտնեց, որ Բոս-
նիայում, Հերցեգովինայում և Դալ-
մացիայում ժողովրդական կանչված
պանդուխտ զինուորական փոխարինելը
ուրիշ ժամանակներին պահանջարկ
ընդ անհար է, որովհետև այդ զոր-
վանքներում ծառայողներն են կանչ-
ված բոլոր ժամանակների պահանա-
ները: Այդպիսով, փոխարինութիւնը
հակադրական է, որովհետև զինուոր-
ական ծառայողներն են կանչված սրբա-
բուն կրտսեր, իսկ յետոյ հին պահեստ-
աւի զինուորները:

Վիճակ. — Կայացաւ արեւիկուք
Բայնէրի հանդիսաւոր թաղումը կայա-
րի, արեւիկուք Թրանց-Ֆերդինանդ ար-
քիդուք-արքիդուքսիններ, օտարազ-
գի բարձրագոյն անձերի, իրարմա-
տական մարմին, բարձրաստիճան զին-
ւորական և քաղաքացիական պաշտո-
նականներ ներկայութեամբ:

Լոնդոն. — Լոնդոնի պալատը մերժեց
հօմբուլը 326 ձայնով ընդդէմ 69-ի:
Համայնքները պալատը Այն հարցին,
թէ ստացել է արեւոք Ռուսաստանը
պարսից կառավարութիւնից կոնցէսիա
Ջուլֆա-Թաւրիզ երկաթուղի կառու-
ցանելու համար, իսկ Անգլիան Մօս-
կէրա Մօսկաւադ գիծը կառուցանելու,
Գրեյը պատասխանեց, որ կօնցէսիա-
ները դեռ ստացված չեն, բայց յոյս
կայ, որ շուտով կը տրվին:

Պարիզ. — Բուռն վիճաբանութիւն-

ներից յետոյ պալատը ձայնների առա-
ւելութեամբ կատարութիւն յայտնեց
կառավարութեանը:

Բերլին. — Պաշտօնական տեղեկու-
թիւնները համաձայն, պատերազմի
պատճառով 1912 թիւ վերջում բա-
ւականին պակասեց գերմանական ար-
տաշանութիւնը դէպի Բալկան: Դրա
հետ միասին սակայն աճեց ռազմա-
մթերքների, փամփուշտների, վառօդի
ու պայթուցիկ նիւթերի արտադրանու-
թիւնը:

Տոկիո. — Կիսապաշտօնական օրգանը
յորդորում է հասարակութեանը թող-
նել ներքին քաղաքական կռիւն և ու-
շադրութիւն դարձնել ծաղկման ար-
տաքին խնդիրների վրայ, որ պէտք է
վարդօրք պահանջել իրան պետական
դրութիւն Հեռաւոր Արեւելքում:

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱԴՐ

ՊԱՏԵՐԱՅԻՆ ՎԵՐՍՏԱՅԻՆ ՆԱԽՈՐԵԱՅԻՆ

(Պատերազմի Հեռ. Գործ.)

18 յունիս

Լոնդոն. — Նովակովիչը Պ. Հ. Գ.
թղթակցի հետ խօսելիս յայտնեց, որ
սերբ պատգամաւորները մեկ-
նում են Պարիզ, յետոյ Բէլգրադ: Նօ-
վակովիչը ցատում է, որ սկսվելու է
նոր արեւմտեկութիւն, բայց առանց
պատերազմի չէ կարելի խորտակել
թիւրքերի յամառութիւնը: Սերբիան
ոչինչ չէ շահի պատերազմը վերստին-
ուց, բայց պարտաւոր է պաշտպանել
իր դիմաւորներին:

Լոնդոն. — Ռէյտերի տեղեկութիւննե-
րի համաձայն, Գրեյը օսմանեան լրա-
գործերին յանձնեց Դանէլի յայտարա-
րութեանը, թէ բանակցութիւնները կա-
րող են վերականգնել միմիայն այն դէպ-
քում, եթէ թիւրքերն զիջէ Ադ-
րիանուպոլիսը Օսմանեան լրագործները
միջին այգիս չեն ստացել պատուէր
մեկնելու Լոնդոնից:

Լոնդոն. — Քալմարը պատասխան
նօտայի տախիթով ասում է, որ դաշ-
նակից պատգամաւորները պէտք է յե-
տաձգեն իրանց մեկնելը, որովհետեւ
թիւրքական առաջարկութիւնները կա-
րող են ծառայել հիշել նոր բանակցու-
թիւնները համար: Կառու իրարմա-
տաճ կը բերեն քաղաքակրթ աշխար-
հի ամենալայնը դատաւարաւորութիւն,
եթէ վերստին Արեւելեան Եւրոպան նե-
տեւ պատերազմի դաշտը իրանց սե-
փական շահերից դրդված:

Կ. Պոլիս. — Կօմենդանտական վար-
չութիւնը հրաւիրում է Կ. Պոլսում
արձակուրդով գտնված բոլոր օֆի-
ցերներին 24 ժամուկ ներկայանալ ի-
րանց զօրամասերին:

Պատմապաշտ Կերթում է գերմա-
նական լրագրողները այն տեղեկութիւն-
ները, թէ անկարգութիւններ են ծա-
գել Չաթիալայի թիւրքաց զօրքերում:

Սօֆիա. — Զինադադարը վերջացաւ
Պատերազմական գործողութիւնները
կը վերականգնեն երկուստեքի երեկոյան:
Աղբիւրնաւորիս առաջ երկաթուղիներ
ընթերցանութիւնը դադարեցված է:
Պատերազմի նոր շրջանում զինուոր-
ական թղթակցիները իրաւունք չունեն
հետեւելու պատերազմական գործողու-
թիւններին:

Պոզորիցա. — Յունիսի 16-ի առա-
ւօտեան թիւրքաց զօրքերը Ծարբոս-
շից դուրս եկան իրանց զիջելուց,
բայց յետ միջոցին թիւրքերի նա-
հանը տեղեկ մինչեւ երեկոյ անկարգ
ու մեծ կորուստներով: Ձերնօրքերը
կորցրին սպանված 3, վիրաւոր 17 հոգի:

Վիեննա. — Շմբոթներատը զրում
է, որ բալկանեան դէպքերի յետագայ
զարգացումը յայտնի չէ: Թշնամական
գործողութիւնների վերջում հնարա-
ւորութիւնը չէ պարզվել Անգամ պա-
տերազմը վերականգնելու դէպքում մեծ
պետութիւնները կը մնան հանգիստ
պահանջները իրարմա-տաճ ծոյս կայ,
որ մեծ պետութիւնների համբերը չի
խախտվի Բալկաններում թշնամական
գործողութիւնների վերականգնելուց:

ՄԵՐԱՅԻՆ ԱՐԵՎԵԼԻ ԴԵՊԵՐԵ

(ԼՐԱՐՈՐ ԵՐ ՅՈՒՐԱՅԻՆ)

ԶԵՆԱԿԱՄԱՐԻ ՎԱՅՐԵՆԱՆԵՐ

(Սիւ. Թիւրքից)

Հատկապէս ծանօթացնելու համար
Հանգիստը կառավարական և
հանգիստը ծանօթացնելու համար
Սօֆիա. — Սօֆիայի մեծ ծագով և իր օրնոսով:
Կառավարական ղեկ ցոյց. — Բ. Բուրք
բարձրագոյն. — Կ. Պոլսի մէջ անխա-
տաճ. — Պատերազմական միջոցաւ սպանու-
թիւն. — Քալմար-Պաշտի զանգիւղ ապագայում. — Ի-
րիստը կառավարում սէր:

II

Կ. Պոլիս, 10 յունիս

Յունուք 7-ին Վիզադաճ աւելի մեղծ
աւելի սքողեալ բառերով համակերպու-

թեան կը մղէր թիւրք ժողովուրդը, ծա-
նուցադրին նշանակութիւնը բացատրելով
սա կերպով:

Շեքուպայի մեծ պետութեանց Քերաւա-
ները և մեղի մեծ զօնադրութիւն մը առա-
ջադրելով թեւ այս առաջարկին ու իրա-
տին «բարեկամական» ըլլալուն մասին տա-
րեկին ու վարանումը կը ներշնչէ մեզ,
բայց աւելութիւնները այս առաջարկին ու
վարանումին տեղի չեն տալու և անկողնակա-
րեկաւ համար կը խոստանան մեր իրա-
ւունքները պահպանելու համար բալկանեան
դաշնակիցներէն ազատութիւն ստանալ
և այս մասին կարգ մը միջոցներ ձեռք
առնել: Օրինակի համար, յանձնառու կը-
լան իսլամներուն իրաւունքներուն, զերեզ-
մաններուն, մզկիթներուն, էվկաթի պա-
պանութիւնը երաշխաւորութեան տակ առ-
նող միջոցներ տնօրինել Միւս կողմէ կը
խոստանան կղզիներու խնդիրը կարգադրու-
թեան մէջ ալ օտմ, երկիրներու ազատութե-
թիւնը և անդադրութիւնը երաշխաւորող
արդիւնք մը ձեռք բերել: Մեծ պետութեանց
իրենց հաւաքական ծանուցադրին մէջ ի-
շխալ առաջարկները բարեկամական կերպով
միայն հաղորդելով չեն բաւականանար, այլ
ըսելով թէ թիւրքերը վախճանելու պիտի
ենթարկուին, եթէ այս առաջարկները մերժե-
ն և այս խորհուրդներուն շնորհաւ, Բ. Դրան
սպանակը կը նեն և անոր ուշադրութիւնը
կը հրաւիրեն այն ծանր պատասխանա-
տուլեան վրայ, որուն պիտի ենթարկուի
Թիւրքիա, եթէ պատերազմին վերական-
գնալու պիտի Պոլսը վառվառի ու զինու-
րական գործողութիւնները Անատոլիոյ մէջ
ալ տարածուին: Եթէ հաւաքական ծանու-
ցադրին այս բովանդակութիւնը նկատել
առնուի, անմիջապէս կը հասկնալ թէ օսմ,
կառավարութիւնը որ աստիճան կարծող
ու դժուարին դիրքի մը մէջ կը գտնուի
Այսօր չորս պետութիւններու հետ պատե-
րազմի մէջ եղող իրիքերի ուղի մը կը
Նորպա մը, որ համաձայնութիւն զոյա-
ցուցած է և վճարական լեզուով մը կարգ
մը յորդորներ և միջնե իսկ սպանակը
կընէ:

Քէն, չենք դիտել, թէ այս կացութեան
առջև Բ. Դուռը ինչ ընթացք պիտի բռնէ,
բայց ըսաւ տարակույս չունենք, որ հաւա-
քական ծանուցադրին տալիք էր պատաս-
խանք մէջ երկրին այս վիճակը նկատել
առնելով՝ ըստ այսմ լեզու պիտի զօրանա-
նէ: Դուռը այժմ ստիպում է երկու ճամ-
բաներէն մէկը ընտրել: Կամ պատերազմը
վերսկսի և այս պարագային չորս լծը-
նամի պետութիւններէն զատ Նորպա ալ
ընդ մը պիտի ունենայ, քանի որ անկեա-
նը ծանուցադրին մէջ կը յայտարարէ, թէ
պատերազմի հակառակ է և քանակաւ-
բար պատերազմը վերսկսելուն պէս, այլեւս
անոր զարկաւ ուղիները մէկի լծողները,
Նորիսկ անոր չէզոքութիւն ալ խնդրական
է և կամ պետութիւնը յորդորներուն հա-
մաձայն շարժի: Եթէ այս վերջին ճամ-
բան ընտրուի, անհրաժեշտ պայման է, որ
դիւանագիտական գործողութիւնները խիստ
արագ և վճառական ըլլան: Ծարունակ նկա-
տի առնելու է, թէ երբեք տակաւին ճը-
քան առնել կրնայ դիմադրել, որովհետեւ եր-
կար սակարկութիւններու զուտ բանավեճ
եթէ բանակցութիւններ կատարուած պա-
հուն էր իրենէն անձնատուր ըլլայ, մեծ պե-
տութեանց իրենց բոլոր յանձնարարութիւն-
ներէն ազատ կըլլան և խիստ մեծ վտանգ-
ներու կենթարկուին: Մենք այլ ևս հա-
մողեւելու ենք, որ հաշտութեան կնքելու
խնդիրը, այս հաւաքական ծանուցադրին
արեւելէն ետք, ուղղակի մեծ պետութեանց
ձեռքը անցած է: Մենք ալ անոր համեմատ
շարժելով, զգացածն աւելի բանակաւոր-
թեան անսպառ ենք:

Այս չափաւոր, կրտսած ու նուազ զը-
գելի տողերուն կը յաջորդեն հետեւի օրը
աւելի որոշ ու խիստ, աւելի պարզ ու չոր
կերպով ըստած խօսքեր, որոնց դուրսը
դրուած է «Վտանգաւոր շրջան» արհաւիր-
ւեց վերջնական:

Անա այդ յօդուածին էական մասերը:
Մենք պետութեանց կողմէ Բ. Դրան տը-
րուած հաւաքական ծանուցադրին հա-
մը քաղաքական կացութիւնը նոր երկրթ

մը ստացաւ: Վեց մեծ պետութիւններէ
բաղկացած հակա ոյժ մը կը տեսնենք մեր
դէմը, և այս զարեւորելի ոյժը մեղծ կը
պահանջէ, որ պատերազմին վերջ տանք և
բալկանեան պետութիւններուն հետ հաշ-
տութեան կնքենք: Եթէ այս պահանջում-
ները չընդունինք, մեր աստիճան ստա-
ցունանք և վերջապէս մեր պետու-
թեան անկախութեան ու ազգային վե-
րաբերեալ սպանակները կընեն Հաւա-
քական ծանուցադրին տրուելէն ետք մենք
խիստ դժուար կացութեան մը ենթարկուե-
ցանք: Այս պայմաններուն մէջ պատե-
րազմը շարունակելու ևս յաղպիսի պատե-
րազմէ մը մեղի համար օգտակար ար-
դիւնը սպասելը կը կարծենք թէ շիտակ
հաշիւ չէ: Իսկ եթէ պատերազմ չընենք, և
դիւանագիտական ճամբով ուղենք ձեռք
բերել այն բաները զորս կը յուսանք,
զարձակ յաջողութիւն վիճակի մէջ չենք:
Փորձով համոզուեցանք, թէ կարելի չէ
խօսք հասկնալ բալկանեան պետութիւն-
ներուն և անոնց ընդունիլ տալ մեր օրի-
նաւոր պահանջումները: Դիւանագիտական
ճամբով յաջողութիւն համար, դաշնակիցներու,
բարեկամներու կարօտ ենք:

Յայտնի է, թէ եւրոպական պետութիւն-
ներուն մէջ դաշնակից չունենալ Միւս
կողմէ միմիայնութիւն պիտի ըլլար հաւա-
քում թէ՛ այս միջոցին բարեկամ ունենք,
որովհետեւ հաւաքական ծանուցադրել ցոյց
կուտայ, թէ բոլոր պետութիւնները մեղի
դէմ են: Այլ ևս այս ծանուցադրին հա-
շտակապէս երեւակայական պիտի ըլլայ
հաւատալով թէ անոնցմէ մէկը մեր դաշնի
մէջ պիտի օժանդակէ մեզի: Հիշեցնալով
համոզում մնացած ենք, Այս կերպով մեր դաշ-
նը փափաքած եղանակաւ կարգադրելու վի-
ճակին մէջ չենք գտնուի: Մեր կարծիքով՝
կարեւորութիւն: չունի մտածելը թէ մեծ
պետութիւններուն այս համաձայնութիւնը
տակաւն է թէ ոչ և թէ զործնականապէս
ճշդութիւն պիտի բանեցնեն մեր վրայ թէ ոչ:
Այսօր հաւաքական ծանուցադրել ճշմար-
տութիւն մը կը յայտնէ այսինքն թէ բո-
լոր մեծ պետութիւնները չեն ուղեր, որ
պատերազմը շարունակուի: Դաշնի որ այս
ճշմարտութիւնը մէկտեղէ է, մենք եթէ
պետութեանց փափաքին հակառակ պատե-
րազմը շարունակենք և եթէ յաջողութիւն-
ներու ալ արժանի ըլլանք, գործի է վեր-
ջը: հաղպարութեան դարուն պէս, զարձակ
մեր դէմը դաշնակիցներուն հետ մեծ պե-
տութիւնները պիտի տեսնենք: և պի-
տի պարագայերին մեր երկրին ևս
կառավարութեան հսկայապաշտ անոնց
կարծիքին ու կարգադրութեան ենթա-
կել Միաց որ, պատերազմի շարու-
նակութեան միջոցին, հաշիւ առնելու է,
որ Անատոլիոյ մէջ ալ վտանգ մը կը պա-
տահի, և կարելի է նաեւ, որ պատերազմի
մէջ անյաւով ըլլանք և յաջողութիւն Այս
անկապտ արդիւնքները օսմ, կառավար-
ութեան գոյութիւն իսկ վառվառի չափ
երկիրային են: Պատերազմի մէջ մեր ան-
յաւովութեան կարելութիւնը ճշման ալ
նուազ ըլլայ, ամեն օսմանցի հայեցանքը
պարտաւոր է օսմ, կառավարութեան են-
թարկելով վտանգները ուղղութեան
չկորսնցնել: Անա այսօր այդպիսի վտանգա-
ւոր շրջան մը անցնելու վրայ ենք: Եթէ հաշիւ
եղած տոկոսները են և համոզութիւնը
ցոյց տանք, մեր պետութեան գոյութիւնը
ու անկախութիւնը կընանք փրկել: Ուստի
ստիպում ենք պետութիւններուն պա-
հանջները կարելի եղածին չափ ընդունիլ:

Քեամի-Քալայի դաշինք, հանրային կար-
ծեքը լուսաբանող այս հրատարակութիւն-
ները աւելայն անբաւական համարելով
կըսուի թէ, նոր իսկ պահ մը որոշեց հրա-
ժարի և չտանաձնել պատասխանատու-
թիւնը:

Կայրը, կըսուի թէ, վտանգութիւն յայտ-
նած է մերժած է Քեամի-Քալայի հրա-
ժարականը, և զայն պատասխանատու-
թիւն պատ կացութեանը համար խո-
հուր առեւած է խորհրդարանը գումարի
Քեամի-Քալայ յայտնած է, թէ խորհրդարա-
նը լուծուած ըլլալով զայն բանալ կարելի
չէր, սակայն կրնար Կայրը արտաքին
ժողով մը գումարի, երկրին մեծամեծնե-
րէն և առաջնեկէն բաղկացալ, ինչպէս եր-
բեմն գումարած էր Միւսթաֆա-Քալայ
Կայրը այս կարծիքին հակառակ ըլլա-
լով, միմիայնութեան ժողովը՝ ծանուցադրին
մատուցումն յետոյ՝ որոշեց հանրային
կարծիքը թէ խոսքանելու և թէ մասամբ
պատասխանատուութիւն խոսքանելու հա-
մար գումարել այս տեսակ ժողով մը:

Այս ժողովը գումարեցանք երեւ (յու-
նուս 9) Կայրիական պալատին մէջ:
Դիւանագիտական Սրահին մէջ: Հայրը

Կ. ՊՈԼՍԻ ՅԵՆԱԿԱՄԱՐԻ

Կ. Պոլիս վերջին յաղաղման մասին
հեղանակ տեսքովուն են լրացուցիչ ման-
րամանութիւններ:

Երկրաստար-թիւրքերը չենք որ տեղե-
կացան, թէ Քեամի-Քալայի կարելիւ
ստորադրել է մեծ պետութիւններուն ուղղ-
ված հոտան Անդրիանուպոլսը զիջելու
մտքով, անմիջապէս ինքիւ-րեքէն առաջ-
նորդութեամբ դիմելուն դէպք Բ. Դուռը
Բ. Դրան պահակաւորութեան պատասխանից

կրակ բանալ: Այն ժամանակ ինքիւ-րեքը և
հակաին պատգամաւոր Օմէր-Նաշին բա-
նալով իրանց կրծքերը, աղաղակեցին:
Եթէ կամենում էք կրակել, կրակեցէք,
բայց մենք երկը ներքայտաւոր ոչ թէ կրակել
հետ, այլ որպէսզի աղաղակեք մեր կանանց,
ջրերին և երեխաներին, որոնց թշնամին
տանջուած է և բռնաբարուած ներկայ դաւա-
ճան միմիայնութեան անգործունէութեան
պատճառով: Զինուորները ինքիւ-րեքին հրա-
ցանները:

Դաւադրները ներս խոժեցին Բ. Դու-
ռը և մտան այն դաշինքը, ուր նիստ ունէր
միմիայնութիւն խորհուրդը: Ոմանց ասելով,
չը խօսելով ինքիւ-րեքը, սկսեց կրակել և
սպանեց Նազմ-Քալային, որ վրա ընկաւ
պաշտպանելու Քեամի-Քալային: Այդ ժա-
մանակ զինուորները խիստ զանաւորեցին
Նորատունկեան էֆենդի և յոյն միմիայն
Մուսաբեյ-բէյին: Իսկ միմիայն ասելով,
երբ Քեամի-Քալայն ազմուկը լսեց ռազար-
կեց Նազմին տեսնելը, թէ բանը ինչպէս է:
Դուռն չէմք Նազմը տեսնելով սպանված
աղետաւորին աղաղակեց: «Շնորհ, սրբիկ
ներք» և առճանալը ուղղեց ինքիւ-րեքի
դէմ: Այդ պահին Մուսաբեյ Նէշիւրը
վարկեցանաւ յետ մեղի ինքիւ-րեքին և
զինակը կպաւ նրան: Վերաւոր Մուսաբեյն
կրակելու համար վրա և սպանեց նրան:

Երբ ինքիւ-րեքը և Թալաթ-բէյը դա-
նից իտայ մասն դաշինք, տեսան որ պա-
տասխան-նօտան ստորագրված է բոլոր մի-
միայնութիւն, բայց Նորատունկեան էֆեն-
դից: Երբ ինքիւ-րեքը հարցեց պատճա-
ռը, Նորատունկեանը էֆենդին բացատրեց,
որ ինքիւ-րեքը քրիստոնեայն, ևս հրաժարվեց
ստորագրել մի փաստաթուղթ, որ յաւ-
նում է Անդրիանուպոլսը քրիստոնեանե-
րէն որպէսզի թիւրք ժողովուրդը չը մե-
ղադրէ նրան դաւաճանութեան մէջ: Կնքով
այդպիսի պատասխան, ինքիւ-րեքը թա-
ցեց Նորատունկեանին հրեան տեսնելով,
յայտնելով որ նա նրան վերջնում է իր
պաշտպանութեան ներքոյ:

Ապա դաւադիրները Քեամի-Քալայի
ստորագրած հրաժարականին խնդրաւորով
գնացին սրկթանի մօտ և այստեղ էլ
ինքիւ-րեքը հարկադրեց սուլթանին նշա-
նակել Եֆենդի-Քալային մէջ վերջին:

Միջին Բ. Դրան մէջ կատարվում էին յի-
շեալ դէպքերը, փոքրած մարդ օսելին
պատգամաւոր Հալի-Իգմայիլ մղում էր
հակադրութեան կազմակերպութեամբ՝ «Դաւաճա-
ւորներին» աղաղակելով: Թիւրք խոժանը
ձեռնեց Ամալի-թիւրքիցին:

Երկրաստար-թիւրքերը վերջնակով իրանց
պաշտպանութեան ներքոյ Նորատունկեա-
նին, նորիսկ առաջարկեցին նրան արտա-
քին գործերի միմիայն պաշտոն, բայց
Նորատունկեան կարականապէս հրաժար-
վեց:

Յեղաղման օրը երկրաստար-թիւրքերը
50 հարուստներից վերջին մէկ միլիոն
թիւրքական ֆունտ:

Կ. Պոլսում այժմ հեռախօսները չեն գոր-
ծում: Պալատը շրջապատված է զօրքերով,
փողոցները լի են պահակներով: Միմիայնակ
ձեռնարկութիւնները շարունակվում են:

Շէֆէթ-Քալայն երկիւղ կրելով հակա-
յայտնութիւն կազմակերպող օֆիցերներին
իշխայից, պատուիրեց աղաւ թողնել իր-
դի կառնաւորված օֆիցերներին: Օֆիցեր-
ները լիզային միացան Տ պալատում գնդեր:

Երկրաստար-թիւրքերի սակով պատե-
րազմը Ռուսաստանի հետ զարնանը ան-
խառնակ է:

ՔԷ. Շէֆէթ. Կ. Պոլիս թղթակցի ասե-
լով արաքական հարցը մօղ է բանկման ան-
սովոր ոյժով:

Կ. Պոլից ՔԷ. Բ. Դ. Դ. Դ.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

գործունեւ խորհուրդներուն հանդէպ
անտարբեր մնացող եւրոպացիներուն մար-
դասերական միջամտութիւնն իսկ պիտի
չկրնայ արդիւնք մը առաջ բերել: Հետեւա-
պէս մեր զօրազորութիւնաց ընդհանուր
կառավարութեան վարչական ձեւը չէ՝ թի-
բեալ պատճառն այն է, որ մեր ժողովուրդը
չէ կրցած ստիպել կառավարական պաշ-
տօնականները, որ արդարութեան համաձայն
ընթացք մը ունենան, և կառավարութիւնը
չէ կրցած երկրին մէջ լուրջ հակակշիռ
մը հաստատել: Եթէ թերութիւնը վարչա-
կան ձեւին մէջ եղած ըլլար, խորհրդարա-
նական զորութիւնը մեր զօրազորութիւնը
մասամբ կը դարձանայ:

Վերջնական բարենորոգում ուզելու է,
բայց իբրեւ հայ, արար կամ քիւրդ ուզելու չէ,
այլ իբրեւ օսմանցի ուզելու է և իրաւասո-
թիւնը ընդարձակելու մը նախապայտելու սե-
պելու է: Կայանաւ որ այս ընդարձակու-
մը մեր պաշտօնականներուն ընդունակութեանց
համաձայն ըլլայ:

Ըրժ մասնաւոր կարծիքովս, հայ, ա-
րաբ, չէրբիդ, լազ, քիւրդ, ինչ ազգի ալ
պատկանելի, ամեն օսմանցի աշխատելու է
իր մասնաւոր ընդունակութիւնները օս-
մանցիութեան հետ հաշտեցնել և միայն
իբր օսմանի բարենորոգում պահանջել:
Զանազան տարբեր բաղկացած օսմ. եր-
կիրը վարդը ո՞վ է: Եւրոպայի տարբեր
պատկանող երեւոյթանքները և պաշտօնա-
նները չեն Արեւելք այդ պաշտօնականներուն
մէջ քառադրել կազմող թիւերը: Ըրժ մ
որ կը գտնուի: Դիտելով ընդհանուր մեր
արժանիքը երկրին ընդհանուր վարչա-
կան մէջ ցոյց տանք, որովհետեւ առաջ-
ինչ մնալով և ոչ մէկերնա կրնանք մեր
պարտութիւնը ապահովել:

«Սաբա» թերթի * Գրեթէ 22-ի համարում
լուր է տեսել մի նամակ ուղղված Վիեն-
նայի և ստորագրված Գալիեր Բալիերի
ընդ կողմից: Այդ նամակում ուղղաբառ են
հետեւել տողերը, որոնք վերաբերում են
հայկական հարցին և որ արտասույթն են
«Ժամանակագիր»:

«Այստեղի թերթերը Սուրբոյ և Արեւ-
ելան Անատոլիոյ մասին խօսելով կը լայ-
տարան, որ եթէ պատերազմը շարունա-

կէ Թերթերի անպատիւ կերպով, ներքին
խտովութիւն մը պիտի ծագի, և այդ պա-
րագային Ռուսիա և Ֆրանսա պիտի միջա-
մտնեն Թերթերի դարձեւում իրազեկ անձ-
նաւորութիւն մը այս մասին հետեւելով ը-
ստաւ: «Բնաւ կարեւորութիւն տալու չէ այն
գործընթացին, թէ արաբները կարգ մը շը-
ջանակներու կողմէ կը գրգռուին: Եւ կը-
նամ, ապահովել թէ արաբները ընդհանուր
կերպով թերթերէն աւելի կարգաւ են
օսմանեան պետութեան: Դաւով հայերուն,
անոնք այնպիսի ազգ մըն են, որուն հա-
տարակալութեան ու բարոյականի վրայ
կարելի է կատարել վատագոյնութիւն ունե-
նալ: Հայերը մեծ ծառայութիւններ մա-
տուցած են Թերթերի տնտեսական և տը-
տեսական զարգացման տեսակետով: Կառա-
վարական գործերու մէջ հնաճառելի հա-
ւատարմութեանը և լրելութեանը կատարած
են իրենց պաշտօնը: Միայն թէ Արաբիոյ
և թէ Արեւելան Անատոլիոյ բարենորոգում-
ները շուտով գործադրելու է: Մեր վար-
ժուած ենք մեր փոքր հասակին մեր ժող-
տանիկ հայերը: Դրաւ է, որ մեր և հայե-
րուն միջև արեւելի զգացել պատահած
են: Երբեք իշխանակող ընդ մեր թերթերէն
սիրտը կը մորմոքեցնէ: Սակայն բնական-
աբ մը անձնական կամովը առաջ եկած
այն ցաւալի զգացելը մեր միջև տիրող
անհեղձութիւնը չեն վտանգած և չեն ալ
կրնար վտանգել: Հայ զինուորական այս
հերկին արժանապատուութեան և փառքին
համար մեզ լացնել առաւ: աստիճան անձ-
նաւորութիւն ցոյց տալը մեր բնածը չի
հաստատել: Բարենորոգումները գործադրե-
լու ենք ոչ թէ անոնց ըսածին համար, այլ
ներկայ վիճակին հետ կարեւորութիւն օսա-
նալուն համար: Այլ ևս հարկ չէ, որ կարգ
մը ճշմարտութիւններ հասկցուին: Իբր
անհեղձութիւն ընդունակած կարգ մը խա-
խուռ և ժամանակին պահանջներուն
անհամապատասխան համոզումները մէկի
ձգելու և Անատոլիոյ վարչական սկզբունք-
ները որոշեցնելու ենք: Պետութեան մը
կրօնական, բարոյական և ընդհանուր պար-
տաւորութիւններն զլիւսաբեր և իր հովա-
նաւորութեան տակ գտնուողներուն պարե-
լու իրաւունքը երաշխաւորելու:

Գրեթէ 8/21 յունվար
Ես մտադիր եմ վերադառնալ, և հաւա-
նորէն, սա կը լինի իմ վերջին նամակը
Պարիզից: Կը սպասեմ, մինչև որ քիւրդ-
ները ծրագրել վերջնականապէս խմբա-
գրվի, որպէսզի կարողանամ հետս բերել
Վիեննայի վերջնականութեան և հաւանու-
թեան ենթարկելու համար: Երբ վերադա-
նամ, աւելի մանրամասնօրէն կը ծանօթաց-
նեմ հայ հասարակութեանը և «Մշակի» ըն-
թերցողներին խնդիր և կատարված աշխա-
տութիւններին հետ:

«Մշակ» ընթերցողները թող ներեն ինձ
եթէ ես անկարող գտնուեցի այս տարի մի
քանի խոսք տալ: «Մշակ» ինչո՞ւ նորոգար
համար մէջ «Մշակ» առաջիկայ գործու-
նէութեան մասին: Իմ պաշտօնակցներս
արդէն կատարած կը լինեն այդ պարտա-
կանութիւնը, բայց, թէ մի քիչ անգամ,
թող ներվի ինձ ես մի քանի խօսք տալ:

«Մշակ» մտաւ իր գործունէութեան
42-րդ տարին: Գնահատվելով նա հայ հասա-
րակութիւնից թէ ոչ, զրա մասին այլեւ
աւելորդ է խօսել կատարված յօդուներ
յետոյ: Աւելորդ է նոյնպէս խօսել այն մա-
սին, թէ «Մշակ» իր գործութեան երկրորդ
20-ամեայ շրջանում եղաւ Գր. Արծրունու
մեծ գործի հաւատարմ շարունակողը: Ե-
թէ կատարված յօդուներ անխիղճ հիմք
չէ համարվում ոմանց համար զրալիս պա-
տասխան տալ այդ հարցին, անշուշտ՝ ա-
պագայ անպատու պատմութիւնը, անհաշ-
տապատմութիւնը, այն ժամանակ, երբ Գր-
ւոր կրթութիւնը լաւ կը լինէր, երբ հրապա-
րակի վրա մնացած կը լինէր միայն փա-
ստերը, իրողութեանը կատարման իր
արարք և անշուշտ զրա զանազան խնդ-
րին համար, որ անստան համոզումն ունեն,
թէ հայ իբրեւ միւր Արծրունու մեծ գործը
բաշխուցնելով, հաւատարմութեանը և
անհաւատմանը պահպանել եմ Արծրու-
նու աւանդած կտակը: Եթէ ինչեւէ է, որ
«Մշակ» զեւ առաջին գործ ունի կատա-
րելու հայ ժողովրդի համար, որ նրա
շուրջը պէտք է համարվելու բոլոր այն
առաջնակի, շիտակ և թաւր, բայց հասուն
և ոչ խալի ուղիքը, որոնց նշանաբանն է
հայ ժողովրդի անընդհատ, յաշտութեան,
ստեղծական զարգացումը և բարոյա-
կրթութիւնը: Միայն այն ազգերն են գո-
րութեան և զարգացման հաստատուն կրա-
ւած ձեռք բերում, որոնք իրանց տան
հիմքը խոր են փորում և ամուր և կա-
ռուցանում, չեն զննում աւելի վրա: Ան-
ստան, անխորտակիլ, անխորտակիլ հիմ-
քը հասուն, առկուն, յաշտական անընդ-
հատ զարգացումն է՝ մատուցողութեան
բարոյական: «Մշակ» պէտք է կարողա-
նայ, պէտք է աշխատէ կռիւ, կռիւի գոր-
ծիչներ, որոնց ամեն մի հոգին, ամեն մի
վարչական շարժումն այն և այն կողմը
չէ թիքէ, որոնք չեն նստեն միաժամանակ
երկու երեք նստարաններ վրա: Երբեք
ամենից առաջ և ամենից վեր գտանք ան-
հեղձութիւնը, շիտակութիւնը և ճշմար-
տութիւնը, չը կրնալ ոչ մի երկրի
պատկանելիքներից, չը վախենալով ոչ մի
հայրամայեց ուժներից կողմից:

Այս այս ուղղութեամբ գործելու եմ
հաւատում «Մշակ» բոլոր աշխատակիցնե-
րին, բոլոր երեսփոխարէ, թաւր ու ժողով-
որոնք կամենում են ծառայել ազգին և
այրենիքին ու մարդկութեան: Այս հաւա-
նութիւն հետ միասին և ոչ մի տարակոյտ
չունեն, որ երբ «Մշակ» օտնէ իր գործ-
ութեան 50-ամեակը, վերջին տարեկանը,
նոյնքան բեղմնավոր լինի և հանրօրոյն,
որքան նախկին չորս տարեկանները:

Հ. Առաքելեան
Ընթերցողի Երկրպագու Մարտիրոս

Գ. Ստանդարտանք «Մշակ» № 290-ում
մի մտազնայն և ներկայումս չը գործա-
դրվող կարգադրութեան հարցին է բարձ-
րացնում, որը մեծ, չարազանց մեծ նշա-
նակութիւն ունի մեր կենսութեան:

Դա ամուսնացող զոյգից բժշկական վկա-
յական պահանջներն է:

Սրբեմանի կաթողիկոսութեան տարին-
ըր շատ քիչ նպատակարար կարգա-
դրութիւններ են թողել հայ կենսութեան
ընդհանուր հասարակական նշանակութիւն
ունենան, և այդ կարգադրութիւններից ա-
մենագեղեցիկը, ամենապատկաւարմը
կաթողիկոս կարգադրութիւնն է:

Ճիշդ է, նա շատ հազմել ու շատ կե-
րպով է կազմված, նրա մէջ պակասաւոր
կողմեր շատ կան, բայց այդ պակասութեան
ներքէ կարելի էր ժամանակ ընթացքում
ուղղել, թերի կողմերը լրացնել և նա մի
գեղեցիկ կոթող կը լինէր հայ կենսութեան
մեծամեծ մարդկանցից մէկի: Երբեք
բիշտակին, որ վերջին տարիներին կենս-

կութիւն ունենք, միայն թէ հայր-սուրբը
զիտակեց ու լաւ ըմբռնէ մեր իրականու-
թեան ու պայմանները:

Առաքելեան հայութիւնը խելոված է
բարձրագույն կարգից մէջ: Գործընթ-
ացում ու շատ են, և սպասում ենք, որ
Միւլիթ-Թանգեանը հասնի և ընթացք տալ
Հայկազուն:

ՊԱՐԻԶԵՆԻ ՆԱԽԱԿԱՆԻ

Պարիզ, 8/21 յունվար
Ես մտադիր եմ վերադառնալ, և հաւա-
նորէն, սա կը լինի իմ վերջին նամակը
Պարիզից: Կը սպասեմ, մինչև որ քիւրդ-
ները ծրագրել վերջնականապէս խմբա-
գրվի, որպէսզի կարողանամ հետս բերել
Վիեննայի վերջնականութեան և հաւանու-
թեան ենթարկելու համար: Երբ վերադա-
նամ, աւելի մանրամասնօրէն կը ծանօթաց-
նեմ հայ հասարակութեանը և «Մշակի» ըն-
թերցողներին խնդիր և կատարված աշխա-
տութիւններին հետ:

«Մշակ» ընթերցողները թող ներեն ինձ
եթէ ես անկարող գտնուեցի այս տարի մի
քանի խոսք տալ: «Մշակ» ինչո՞ւ նորոգար
համար մէջ «Մշակ» առաջիկայ գործու-
նէութեան մասին: Իմ պաշտօնակցներս
արդէն կատարած կը լինեն այդ պարտա-
կանութիւնը, բայց, թէ մի քիչ անգամ,
թող ներվի ինձ ես մի քանի խօսք տալ:

«Մշակ» մտաւ իր գործունէութեան
42-րդ տարին: Գնահատվելով նա հայ հասա-
րակութիւնից թէ ոչ, զրա մասին այլեւ
աւելորդ է խօսել կատարված յօդուներ
յետոյ: Աւելորդ է նոյնպէս խօսել այն մա-
սին, թէ «Մշակ» իր գործութեան երկրորդ
20-ամեայ շրջանում եղաւ Գր. Արծրունու
մեծ գործի հաւատարմ շարունակողը: Ե-
թէ կատարված յօդուներ անխիղճ հիմք
չէ համարվում ոմանց համար զրալիս պա-
տասխան տալ այդ հարցին, անշուշտ՝ ա-
պագայ անպատու պատմութիւնը, անհաշ-
տապատմութիւնը, այն ժամանակ, երբ Գր-
ւոր կրթութիւնը լաւ կը լինէր, երբ հրապա-
րակի վրա մնացած կը լինէր միայն փա-
ստերը, իրողութեանը կատարման իր
արարք և անշուշտ զրա զանազան խնդ-
րին համար, որ անստան համոզումն ունեն,
թէ հայ իբրեւ միւր Արծրունու մեծ գործը
բաշխուցնելով, հաւատարմութեանը և
անհաւատմանը պահպանել եմ Արծրու-
նու աւանդած կտակը: Եթէ ինչեւէ է, որ
«Մշակ» զեւ առաջին գործ ունի կատա-
րելու հայ ժողովրդի համար, որ նրա
շուրջը պէտք է համարվելու բոլոր այն
առաջնակի, շիտակ և թաւր, բայց հասուն
և ոչ խալի ուղիքը, որոնց նշանաբանն է
հայ ժողովրդի անընդհատ, յաշտութեան,
ստեղծական զարգացումը և բարոյա-
կրթութիւնը: Միայն այն ազգերն են գո-
րութեան և զարգացման հաստատուն կրա-
ւած ձեռք բերում, որոնք իրանց տան
հիմքը խոր են փորում և ամուր և կա-
ռուցանում, չեն զննում աւելի վրա: Ան-
ստան, անխորտակիլ, անխորտակիլ հիմ-
քը հասուն, առկուն, յաշտական անընդ-
հատ զարգացումն է՝ մատուցողութեան
բարոյական: «Մշակ» պէտք է կարողա-
նայ, պէտք է աշխատէ կռիւ, կռիւի գոր-
ծիչներ, որոնց ամեն մի հոգին, ամեն մի
վարչական շարժումն այն և այն կողմը
չէ թիքէ, որոնք չեն նստեն միաժամանակ
երկու երեք նստարաններ վրա: Երբեք
ամենից առաջ և ամենից վեր գտանք ան-
հեղձութիւնը, շիտակութիւնը և ճշմար-
տութիւնը, չը կրնալ ոչ մի երկրի
պատկանելիքներից, չը վախենալով ոչ մի
հայրամայեց ուժներից կողմից:

Այս այս ուղղութեամբ գործելու եմ
հաւատում «Մշակ» բոլոր աշխատակիցնե-
րին, բոլոր երեսփոխարէ, թաւր ու ժողով-
որոնք կամենում են ծառայել ազգին և
այրենիքին ու մարդկութեան: Այս հաւա-
նութիւն հետ միասին և ոչ մի տարակոյտ
չունեն, որ երբ «Մշակ» օտնէ իր գործ-
ութեան 50-ամեակը, վերջին տարեկանը,
նոյնքան բեղմնավոր լինի և հանրօրոյն,
որքան նախկին չորս տարեկանները:

Հ. Առաքելեան
Ընթերցողի Երկրպագու Մարտիրոս

Գ. Ստանդարտանք «Մշակ» № 290-ում
մի մտազնայն և ներկայումս չը գործա-
դրվող կարգադրութեան հարցին է բարձ-
րացնում, որը մեծ, չարազանց մեծ նշա-
նակութիւն ունի մեր կենսութեան:

Դա ամուսնացող զոյգից բժշկական վկա-
յական պահանջներն է:

Սրբեմանի կաթողիկոսութեան տարին-
ըր շատ քիչ նպատակարար կարգա-
դրութիւններ են թողել հայ կենսութեան
ընդհանուր հասարակական նշանակութիւն
ունենան, և այդ կարգադրութիւններից ա-
մենագեղեցիկը, ամենապատկաւարմը
կաթողիկոս կարգադրութիւնն է:

Ճիշդ է, նա շատ հազմել ու շատ կե-
րպով է կազմված, նրա մէջ պակասաւոր
կողմեր շատ կան, բայց այդ պակասութեան
ներքէ կարելի էր ժամանակ ընթացքում
ուղղել, թերի կողմերը լրացնել և նա մի
գեղեցիկ կոթող կը լինէր հայ կենսութեան
մեծամեծ մարդկանցից մէկի: Երբեք
բիշտակին, որ վերջին տարիներին կենս-

կութիւն ունենք, միայն թէ հայր-սուրբը
զիտակեց ու լաւ ըմբռնէ մեր իրականու-
թեան ու պայմանները:

Առաքելեան հայութիւնը խելոված է
բարձրագույն կարգից մէջ: Գործընթ-
ացում ու շատ են, և սպասում ենք, որ
Միւլիթ-Թանգեանը հասնի և ընթացք տալ
Հայկազուն:

ՊԱՐԻԶԵՆԻ ՆԱԽԱԿԱՆԻ

Պարիզ, 8/21 յունվար
Ես մտադիր եմ վերադառնալ, և հաւա-
նորէն, սա կը լինի իմ վերջին նամակը
Պարիզից: Կը սպասեմ, մինչև որ քիւրդ-
ները ծրագրել վերջնականապէս խմբա-
գրվի, որպէսզի կարողանամ հետս բերել
Վիեննայի վերջնականութեան և հաւանու-
թեան ենթարկելու համար: Երբ վերադա-
նամ, աւելի մանրամասնօրէն կը ծանօթաց-
նեմ հայ հասարակութեանը և «Մշակի» ըն-
թերցողներին խնդիր և կատարված աշխա-
տութիւններին հետ:

«Մշակ» ընթերցողները թող ներեն ինձ
եթէ ես անկարող գտնուեցի այս տարի մի
քանի խոսք տալ: «Մշակ» ինչո՞ւ նորոգար
համար մէջ «Մշակ» առաջիկայ գործու-
նէութեան մասին: Իմ պաշտօնակցներս
արդէն կատարած կը լինեն այդ պարտա-
կանութիւնը, բայց, թէ մի քիչ անգամ,
թող ներվի ինձ ես մի քանի խօսք տալ:

Երբ մի խոշոր բիւ էր քաշել նրա անցնալ
գործունէութեան վրա:

Թէ որքան չարքանցիկ առիթ է դա-
նում այդ կարգադրութիւնը չը կատարելու
մեր իրականութեան մէջ, թեւեւ է թէ ոչ
որ ժխտել չէ կարող, այնքան անխախտ,
այնքան անկրկն են նրանք:

Նայեցէ՛ք ձեր շուրջը, դիտեցէ՛ք մեր
կենսութի մէջ գոյութիւն ունեցող ամուս-
նական զոյգերի ամենամեծ տոկոսի կենսու-
թեւ և դուք կը տեսնէք, թէ որքան է զգա-
լուստ այդ գեղեցիկ կարգադրութեան բացը:
Ճիշդ է, սկզբում նա շատ դժուարու-
թիւններ է ստեղծել, որովհետեւ հասարա-
կութեան անսովոր էր նրան, շատերն էին
գիտէին նրանից, բայց չէ որ ամեն մի նոր
և մեծ գործ միշտ սկզբում դժգոհու-
թիւններ առիթ է դառնում, որովհետեւ
հասարակութեան դարձուցող սովորութիւննե-
րի և տարաբնուիների հակառակ է լինում:
Դաւ Ռայց այդ բանը չը պէտք է յուսա-
հատութեան օգտաւնայ, և սկսած գործը
բաւականաբար պէտք է անշուշտ տարվի,
մինչև որ նա պատուաւորի մեր կենսութի
մէջ, մինչև որ նա հասարակութեանը ինքը
զոյգ նախ կարեւորութիւնը:

Եւ կամայ-կամայ վերափոխվելով լրաց-
վելով պահանջներին ու թերու-
թիւններին և զանազան ուղղումներ մտցնե-
լով՝ մենք այսօր մի օրէնք կունենայինք,
մի գեղեցիկ օրէնք, որը դեռ քաղաքակրթ
պարբերից անաշուշտ անգամ չունենի՝
և դո՛ւք մի անգամ հայը ցոյց կը տար ամ-
բողջ աշխարհին, որ նա միայն կապիւրն
որդիներին ընդգրկողնու ընդունակ չէ,
ինչն էլ կարող է ապագա անկախ առա-
ջագնէ քայլեր անել:

Բայց փոխանակ այդպէս վարվելու, փո-
խանակ այդպէս անկուլ, այդ գեղեցիկ
կարգադրութիւնը այժմ միանգամայն մո-
ռացութեան է տրված, և նրա վրա ոչ ոք
ուշադրութիւն չէ դարձնում, ոչ սիրտը,
ոչ հոգեւոր վարչութիւնները և ոչ իրանց
քահանայները, որոնց սեպուհ պարտքն է
իրանց հօտի օգուտները աչքի առաջ ունե-
նալով: Երբեք մեր կատարել վերափոխել
պահանջը, որ օրէնքն ձեռն անել:

Եւ որքան աղէտներ առիթ է դառնում
այդ բանը, որքան ընտանիքների քայքայ-
ման պատճառ դառնում:

Վերադառնալ անտեղ, հոգեկան հիւան-
դութիւնները լրացաւ պատա ասպարէզ
կարգադրութիւնը այժմ միանգամայն մո-
ռացութեան է տրված, և նրա վրա ոչ ոք
ուշադրութիւն չէ դարձնում, ոչ սիրտը,
ոչ հոգեւոր վարչութիւնները և ոչ իրանց
քահանայները, որոնց սեպուհ պարտքն է
իրանց հօտի օգուտները աչքի առաջ ունե-
նալով: Երբեք մեր կատարել վերափոխել
պահանջը, որ օրէնքն ձեռն անել:

Եւ որքան աղէտներ առիթ է դառնում
այդ բանը, որքան ընտանիքների քայքայ-
ման պատճառ դառնում:

Վերադառնալ անտեղ, հոգեկան հիւան-
դութիւնները լրացաւ պատա ասպարէզ
կարգադրութիւնը այժմ միանգամայն մո-
ռացութեան է տրված, և նրա վրա ոչ ոք
ուշադրութիւն չէ դարձնում, ոչ սիրտը,
ոչ հոգեւոր վարչութիւնները և ոչ իրանց
քահանայները, որոնց սեպուհ պարտքն է
իրանց հօտի օգուտները աչքի առաջ ունե-
նալով: Երբեք մեր կատարել վերափոխել
պահանջը, որ օրէնքն ձեռն անել:

Եւ որքան աղէտներ առիթ է դառնում
այդ բանը, որքան ընտանիքների քայքայ-
ման պատճառ դառնում:

Վերադառնալ անտեղ, հոգեկան հիւան-
դութիւնները լրացաւ պատա ասպարէզ
կարգադրութիւնը այժմ միանգամայն մո-
ռացութեան է տրված, և նրա վրա ոչ ոք
ուշադրութիւն չէ դարձնում, ոչ սիրտը,
ոչ հոգեւոր վարչութիւնները և ոչ իրանց
քահանայները, որոնց սեպուհ պարտքն է
իրանց հօտի օգուտները աչքի առաջ ունե-
նալ

